

Finansdepartementet
Budgetavdelningen
Strukturenheten
Alice Hallman
Regeringskansliet
103 33 Stockholm

Fler möjligheter till ökat välbstånd (SOU 2025:96)

Almega har fått möjlighet att lämna synpunkter på Produktivitetskommissionens slutbetänkande Fler möjligheter till ökat välbstånd (SOU 2025:95).

Övergripande synpunkter

Produktivitetsutvecklingen är en viktig fråga. På lång sikt är det produktivitetens utveckling, och enbart den, som avgör nivån på välbståndet i vårt samhälle. Några tiondels procent i extra produktivitetsökning varje år kan ge stora resultat om processen pågår tillräckligt länge. Motsatsen gäller också

År 1973 var Irland ett av Europas fattigare länder och låg på plats 22 i OECD:s välbståndsliga med en BNP per capita som var hälften av Sveriges. Irland satsade då på att bli en attraktiv hemvist för högproduktiva internationella företag och gjorde stora investeringar i utbildning och forskning och utveckling. De senaste 30 åren har Irland haft en produktivitetstillväxt utan motstycke bland de utvecklade ekonomierna och ligger nu på andra plats i OECD:s välbståndsliga. Samtidigt har Sverige gjort motsatt resa - från plats fyra i välbståndsligan i början 1970-talet till plats 13 idag.

Under 1990-talskrisen genomförde Sverige en rad stora reformer som under det följande decenniet bidrog till en mycket hög produktivitetstillväxt. Efter finanskrisen 2007-2008 och fram till idag har dock produktivitetsökningen bromsat. Det är en negativ utveckling som vi delar med många andra utvecklade ekonomier.

Startskottet för de viktiga reformerna på 1990-talet var de förslag som lades av Produktivitetsdelegationen och Lindbeckkommissionen. Därför välkomnade Almega att Produktivitetskommissionen tillsattes 2023 och hoppades att den skulle kunna ge en liknande inspiration för reformer. Kommissionen har dock bara delvis levt upp till förväntningarna.

På många punkter gör Kommissionen korrekta observationer av den svenska ekonomiska utvecklingen sedan 1990-talet. Inte minst tjänstesektorns och digitaliseringens kraftigt ökande betydelse för den svenska ekonomin. Almega hade dock önskat att den analysen också skulle resultera i konkreta reformförslag för att främja den utvecklingen.

Kommissionens betänkande är omfattande och täcker ett stort antal ämnen. Almega lämnar därför bara synpunkter på vissa delar av betänkandet. Synpunkterna redovisas i kapitelordning enligt nedan.

Kapitel 3 Teknisk utveckling, forskning och innovation

3.5.1 Satsa på forskning och kompetensförsörjning framför riktade stöd till företag

Bedömning: Goda ramvillkor för näringslivets investeringar i FoU och innovation är avgörande för produktivitsutvecklingen. Policy för att främja FoU och innovation bör inritas på breda åtgärder och på att åtgärda tydliga marknadsmisslyckanden. Riktade stöd till enskilda företag och branscher bör undvikas.

Almega instämmer i Kommissionens bedömning. Ett gott forsknings- och innovationsklimat främjas bäst genom goda ramvillkor för näringslivet. Till goda ramvillkor hör en god kompetens- och kapitalförsörjning, ett skydd för immateriella rättigheter och en öppenhet mot omvärlden som främjar handel, investeringar och kunskapsutbyte över landgränser.

Ett väl fungerande skattesystem är också ett centralt ramvillkor. Almega vill lyfta fram att den svenska företagsbeskattningen, som tidigare varit ändamålsenlig och internationellt konkurrenskraftig, har blivit mer otidsenlig.

Systemet för företagsbeskattning främjar kapital framför arbete och fysiskt kapital framför immateriellt kapital som patent, varumärken, företagsspecifika IT-system. Detta missgynnar den växande kunskapsintensiva tjänstesektorn vars viktigaste resurser är arbetskraft och immateriellt kapital. Den svenska tjänstesektorn har vuxit kraftigt i betydelse de senaste 30 åren och tillväxten har varit extra stor inom kunskapsintensiva tjänster. Det har inneburit att andelen immateriellt kapital i näringslivet är högt i Sverige i en internationell jämförelse. Det svenska systemet för företagsbeskattning som gynnar lånefinansierade investeringar i fysiskt kapital i etablerade företag, ofta inom industrin, på bekostnad av andra investeringar i nya innovativa företag, till exempel inom tjänstesektorn, behöver därför anpassas till näringslivets nya struktur och behov.

3.5.7 Bredda och förenkla FoU-avdraget

Förslag: Genomför förslagen som lämnas i betänkandet Skatteincitament för forskning och utveckling (SOU 2025:3), i syfte att förenkla och utvidga definitionerna av forskning och utveckling inom ramen för FoU-avdraget.

Almega instämmer i förslaget. Även om riktade stöd till forskning och utveckling i särskilda branscher bör undvikas så gör ett generellt och förutsägbart skatteavdrag till forskning och utveckling stor nytta. De förslag till förenklingar och utvidgningar av FoU-avdraget som lades i SOU 2025:3 är välavvägda och angelägna.

Kapitel 4 Digitalisering och AI

Texten resonerar allmänt om behovet att säkra kompetens och allmänna spelregler, samt avråder offentlig sektor från att försöka välja vilken teknologi som kan blir framgångsrik.

4.4.1 Öka kompetensen och spridningen av tekniken

Bedömning: Det behövs kunskap om teknikutvecklingen som kan integreras inom olika forskningsområden samt i företag och andra organisationer. För detta krävs följande:

- Ökat antal STEM-utbildade.
- Att fler får tillgång till relevanta kurser vid lärosäten.
- Mer interdisciplinärt forskningsarbete.
- Ökade samarbeten mellan företag och lärosäten i syfte att underlätta implementering av teknik och nya processer i företag.
- Bättre förutsättningar för arbetskraftsinvandring och för utländska personer som studerat i Sverige att stanna kvar.

Almega anser att förslagen är sunda men att det saknas konkretion. Vem ska göra vad och hur ska det finansieras?

4.4.2 Tillgängliggör svenska data

Förslag: Genomför förslagen i utredningen om interoperabilitet vid datadelning (SOU 2023:96) för att skapa tydlighet kring interoperabilitet på nationell nivå.

Almega stödjer detta förslag. Bristande interoperabilitet gör det svårare att såväl utföra sjukvård som att bedriva forskning.

Förslag: Förstärk arbetet på Kungliga biblioteket (KB) att tillsammans med lämpliga samarbetspartners utveckla AI-modeller för svensk offentlig sektor.

Almega anser att utvecklingen av en svensk AI modell i KB:s regi inte får göras på ett sätt som åsidosätter upphovsrätten. Det måste vara möjligt för de som skapar innehåll att få betalt för sitt arbete. Utan kreatörer riskerar såväl internet som AI modeller att få allt fattigare innehåll och tillgången till "skräp" att öka.

Kapitel 5 Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

5.3.1 Underlätta högkvalificerad arbetskraftsinvandring

Förslag: Genomför de förslag för att stärka attraktiviteten för högkvalificerad arbetskraftsinvandring som tagits fram av utredningen om en behovsprövad arbetskraftsinvandring (SOU 2024:15).

- Förlängd tillståndstid för EU-blåkort.
- En utökad möjlighet att ansöka om uppehållstillstånd för forskning och studier på forskarnivå inifrån Sverige.
- Nyfödda barn till innehavare av vissa EU-relaterade tillstånd ska få ansöka om uppehållstillstånd inifrån Sverige.
- Ett undantag för lönekravet för utlänningar som innehar uppehållstillstånd för forskning, studier inom högre utbildning med mera.
- Ett undantag från lönekravet för vissa legitimerade yrken inom sjukvården.

Almega instämmer i förslagen ovan, vilket vi framförde i vårt remissvar på utredningen (2024:15). De tre första förslagen är på väg att genomföras.

Produktivitetskommissionen förbigår dock huvudförslaget i utredningen; att höja lönekravet för arbetstillstånd för sökande utanför EU/EES från 80 procent av medianlönen till 100 procent. I Proposition 2025/26:87 som lades i december 2025 begränsade regeringen höjningen till 90 procent.

Detta är ett mycket dåligt förslag som kommer att försvåra rekryteringen av yngre högkvalificerad arbetskraft från utlandet och av yrkesutbildad arbetskraft i alla åldrar.

Det högre lönegolvet kommer att göra det mycket svårare att rekrytera yrkesarbetare inom industri, bygg och hantverk men även nyckelpersoner inom besöksnäringen, som kockar. Det kommer även att försvåra rekryteringen av yngre medarbetare inom högkvalificerade yrken där medellönen visserligen ligger betydligt över det högre lönegolvet men ingångslönen i vissa fall ligger under.

Produktivitetskommissionen underskattar de skadliga effekterna av lönegolvet på arbetskraftsinvandringen och kompetensförsörjningen. År 2023 beviljades drygt 44 000 arbetstillstånd för personer från länder utanför EU. I november 2023 infördes ett lönegolv på 80 procent av medianlönen, vilket tillsammans med en svagare arbetsmarknad ledde till en kraftigt minskad arbetskraftsinvandring. År 2024 beviljades 34 000 arbetstillstånd och 2025 drygt 30 000. Arbetstillstånden har blivit färre inom alla yrkesgrupper även inom högkvalificerade yrken, enligt Migrationsverket (2026).

Förslag: Genomför förslagen i SOU 2025:3 som syftar till att förenkla och förtydliga kompetensregeln i expertskatteavdraget samt öka avdragets generositet.

Almega instämmer i detta.

5.3.2 Lönebildningen bör bli mer flexibel

Bedömning: Lönebildningen bör bli mer decentraliserad och flexibel så att relativlöner i högre utsträckning tillåts spegla förändringar i efterfrågan på arbetskraft.

Grunden i lönebildningen är Industriavtalet från 1997 och det så kallade märket som innebär att lönekostnadsökningarna inom industrin är normen för övriga parter på

arbetsmarknaden. Märket har gjort stor nytta och bidragit till arbetsfred, låg inflation och reallöneökningar för alla arbetstagare under i stort sett hela perioden det funnits.

Almega delar dock Kommissionens iakttagelse att arbetsmarknaden har förändrats betydligt sedan 1997, inte minst genom att den privata tjänstesektorns andel av sysselsättningen har vuxit kraftigt. En allt större del av den privata tjänstesektorn är i dag lika utsatt för internationell konkurrens som industrin och dess förutsättningar bör beaktas mer när märket utformas.

Kommissionen har en poäng i att märket i viss mån har bidragit till lägre flexibilitet på arbetsmarknaden. Man ska dock komma ihåg att det redan idag finns möjligheter för varje arbetsgivare att lokalt konkurrera om arbetskraften utifrån sina förutsättningar.

Almega anser dock att det finns goda skäl för arbetsmarknadens parter att diskutera och utveckla formerna för lönebildningen för att anpassa dem till arbetsmarknadens behov och förändringar i omvärlden.

Förslag: Medlingsinstitutet ges i uppdrag att analysera hur en flexiblare lönebildning kan åstadkommas.

Almega anser att en sådan analys kan behövas men att den i så fall bör göras av arbetsmarknadens parter.

5.3.3 Sänk den statliga inkomstskatten

Förslag: Den statliga inkomstskatten sänks genom att skiktgränsen höjs och skattesatsen sänks. Skiktgränsen föreslås höjas så att fem procent av förvärvsinkomsttagarna betalar den statliga inkomstskatten och skattesatsen föreslås halveras från 20 till tio procent.

Almega instämmer i behovet av att sänka den statliga inkomstskatten för att göra arbete och utbildning lönsammare. Vi är öppna både för att höja skiktgränsen så att färre betalar statlig skatt och minska skattesatsen. Sänkt inkomstskatt på arbete och sänkta arbetsgivaravgifter är de skattesänkningar som är mest angelägna de närmaste åren.

5.3.10 Stärk arbetsmarknadsutbildningen

Förslag: Öka antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning.

Förslag: Definiera målgruppen för arbetsmarknadsutbildning i högre utsträckning utifrån den arbetssökandes jobbchanser efter avslutad utbildning snarare än tiden i arbetslöshet.

Förslag: Dela upp Arbetsförmedlingens upphandlingar av arbetsmarknadsutbildning i regionala kontrakt för att minska risken för och konsekvenserna av överprövningar.

Almega instämmer i samtliga förslag ovan.

Kap 5 Regelförbättring/regelförenkling

I de olika delar av kapitel 5 som rör regelförbättring/regelförenkling hänvisar Almega till Näringslivets Regelnämnds (NNR) yttrande, vilket vi ställer oss bakom.

Kapitel 7 Konkurrens och handel

7.5.1 En stärkt koncentrationsprövning

Förslag: Förbättra möjligheten att åtgärda eller förhindra konkurrensskadliga företagskoncentrationer.

Almega tillstyrker att det införs en möjlighet för Konkurrensverket att ålägga vissa företag en informationsplikt. Vi ser dock negativt på övriga föreslagna ändringar avseende koncentrationsprövning, eftersom de riskerar leda till ökad rättsosäkerhet för företagen. Det är av stor vikt att koncentrationsprövningen är väl avvägd och förutsebar.

7.5.2 En översyn av processfrågor

Förslag: Tillsätt en utredning med uppdrag att analysera om reglerna och organisationen kring konkurrensrättsliga mål är ändamålsenliga och kostnadseffektiva, samt föreslå nödvändiga förbättringsåtgärder.

Att en stor del av de överprövade målen ändras i högre instans kan enligt Almegas bedömning bidra till att det finns skäl för en analys av systemet. Om en översyn skulle aktualiseras vill Almega understryka att den behöver beakta företagsperspektivet och säkerställa förutsägbarhet och effektiva, rättssäkra processer.

7.5.3 Ett nytt konkurrensverktyg

Förslag: Inför en möjlighet för Konkurrensverket att utreda hela marknader i syfte att identifiera eventuella hinder mot en effektiv konkurrens och kunna genomföra konkurrensfrämjande åtgärder.

Almega är kritiskt till införandet av ett konkurrensverktyg, vilket tidigare föreslagits i SOU 2025:22. Förslaget innebär ett otydligt, långtgående och rättsosäkert verktyg som riskerar att hämma företags investeringsvilja. Om förslaget skulle genomföras behöver viktiga justeringar ske, vilket framhålls i Almegas remissyttrande över förslaget.

7.5.4 Stärkt regelverk mot konkurrensbegränsande offentlig säljverksamhet

Förslag: Stärk reglerna mot konkurrensbegränsande offentlig säljverksamhet.

Almega instämmer till fullo i att reglerna om konkurrensbegränsande offentlig säljverksamhet behöver effektiviseras. Ett förslag till effektivare reglering har presenterats i SOU 2025:22. Almega välkomnar det förslaget och hänvisar till sitt remissyttrande för närmare kommentarer i fråga om förslagets specifika utformning.

Kapitel 8 Klimat- och industripolitik

8.3.7 Riktade industripolitiska stöd bör undvikas

Bedömning: Utgångspunkten för svensk industripolitik bör vara att inte subventionera enskilda företag eller branscher.

Almega instämmer i bedömningen. Vi vill även påpeka att ordet industripolitik är direkt olyckligt eftersom det kan ge bilden av att industrin bör gynnas på bekostnad av andra viktiga delar av näringslivet, som tjänstesektorn. Det finns däremot en roll för en statlig *näringspolitik* som skapar goda förutsättningar för alla företag oavsett storlek och bransch. Det gör man bäst genom att bland annat trygga en väl fungerande konkurrens, konkurrenskraftiga skatter och en liten regelbörda på företagande.

Staten ska inte försöka välja vilka teknologier eller branscher som har de bästa framtidsutsikterna och gynna dem med subventioner eller riktade offentliga upphandlingar. Selektiva företagsstöd kan behövas i enstaka fall men bör undvikas så långt som möjligt.

Kapitel 11 Kriminalitet och tillit

11.3.1 Förändrat perspektiv kring privata utförares lämplighet

Bedömning: I stället för att den upphandlande eller tillståndsgivande myndigheten ska påvisa huruvida en privat aktör är olämplig, bör det åligga den privata aktören att regelbundet och löpande kunna påvisa sin lämplighet.

Almega ser negativt på att införa en omvänd bevisbörda. Lämplighetsbedömning är en viktig del vid tillståndsgivning. Det som behöver utvecklas är regelbunden och ändamålsenlig avtalsuppföljning från offentlig sektors sida av ingångna avtal för att identifiera och beivra avtalsbrott och oegentligheter. Huvudmännens arbete med kontroll och uppföljning behöver därvid omfatta såväl privat som offentligt driven verksamhet.

11.3.2 Revidera eller upphäv lagen om valfrihetssystem

Förslag: Lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV) revideras för att möjliggöra starkare grindvaktfunktioner mot kriminella och oseriösa aktörer. Om det inte bedöms vara möjligt att uppnå med en revidering av lagstiftningen bör LOV upphävas i sin helhet.

Almega ser positivt på LOV, som har bidragit till valfrihet för brukare och en ökad mångfald av aktörer inom vård och omsorg. LOV-modellen ger möjlighet till kvalitetskonkurrens. Samtidigt instämmer Almega i att det finns behov av att sätta stopp för att oseriösa och kriminella aktörer tar plats i systemet. Mot denna bakgrund har Almega tillstyrkt Leverantörskontrollutredningens förslag att grunderna för uteslutning i LOV ska motsvara de som gäller vid icke direktivstyrd upphandling enligt LOU. Regeringen har aviserat att en proposition kommer att läggas fram i februari 2026. Almega konstaterar vidare att Konkurrensverket på regeringens uppdrag har presenterat en rad förslag till ändringar i LOV med syfte att motverka att kriminella eller på annat sätt oseriösa leverantörer verkar i valfrihetssystem (Konkurrensverkets rapport 2025:8).

Därmed faller Produktivitetskommissionens mycket långtgående idé om att upphäva LOV som sådan.

11.3.3 Tillståndsplikt och uppgiftslämnandeskyldighet

Kapitlet innehåller förslag om att uppgiftslämnandeskyldighet ska gälla för privata utförare av hälso- och sjukvård, att tillståndsplikt ska införas för ytterligare verksamheter inom hälso- och sjukvården, däribland primärvård, att kraven för att erhålla tillstånd att bedriva offentligt finansierad verksamhet skärps samt att möjligheten att förvärva tillståndspliktiga verksamheter med aktiva tillstånd begränsas.

Almega hänvisar till Vårdföretagarnas yttrande, vilket vi ställer oss bakom.

11.3.4 Samla, dela och tillgängliggöra information

Förslag: Ett utförarregister för privata utförare av all offentligt finansierad verksamhet införs.

Almega konstaterar att E-hälsomyndigheten håller på att bygga upp en nationell katalog över vårdgivare och utförare av socialtjänst, vilket framstår ändamålsenligt inom de specifika branscherna. I fråga om Produktivitetskommissionens förslag att införa ett register över privata utförare av "all offentligt finansierad verksamhet" framstår det dock oklart till såväl avgränsning som innehåll. Mot den bakgrunden kan Almega inte ställa sig bakom förslaget. Om register införs över privata utförare, så måste systemen vara

ändamålsenliga och värna såväl rättssäkerhet som proportionalitet. Se även Almegas kommentar av kap 15.3.1.

11.3.5 Offentlighetsprincip för offentligt finansierad välfärd

Förslag: Offentlighetsprincipen ska gälla för alla offentligt finansierade välfärdsverksamheter.

Almega avstyrker förslaget, som skulle medföra en betydande administrativ börda vilket riskerar att negativt påverka kvaliteten i själva kärnverksamheten. Det finns mer ändamålsenliga metoder att skapa transparens och insyn i verksamheterna.

11.3.6 Lägre krav för uteslutning och lättare att säga upp avtal

Bedömning: Kraven för uteslutning av leverantörer vid upphandling bör sänkas och bli enklare att tillämpa för beställare.

Almega instämmer i att nuvarande uteslutningsregler avseende upphandlingar vars värde överstiger EU:s tröskelvärden inte fungerar ändamålsenligt. Almega anser att dessa reglers utformning behöver ses över i samband med den pågående översynen av EU:s upphandlingsdirektiv. I fråga om upphandlingar vars värde understiger EU:s tröskelvärde kan vi konstatera att det sedan år 2022 finns nationella regler som ger upphandlande organisationer frihet att använda egna uteslutningsgrunder. Därmed saknas anledning till regeländring för sådana upphandlingar. Vad beträffar LOV bör Leverantörskontrollutredningens förslag till lagändringar avseende grunderna för uteslutning genomföras.

Bedömning: Det bör bli lättare för offentliga organisationer att säga upp avtal med upphandlade aktörer.

Almega ifrågasätter denna bedömning. Vi vill understryka att förutsättningarna för uppsägning av ingångna avtal regleras i avtalen och genom avtalsrätten – inte genom upphandlingsreglerna. Med detta sagt behövs det ändamålsenlig uppföljning och avtal med genomtänkta och proportionerliga sanktionstrappor, så att den uppsägning som sker genomförs på ett rättssäkert och förutsebart sätt. Att inte fler upphandlande organisationer i praktiken säger upp avtal torde ofta handla om att de då kan hamna i situationer då de står utan leverantör och snabbt behöver genomföra en ny upphandling.

11.3.7 Skärpta krav och möjlighet att ta ut avgifter för kontroll

Förslag: Det kommunala ansvaret för kontroll och uppföljning av verksamheter som lämnats över till privata utförare skärps.

Almega ser positivt på ett stärkt ansvar, men vill understryka att tillsynen även behöver bli mer likvärdig mellan olika huvudmän.

Förslag: Kommuner och regioner ges rätt att ta ut avgifter från privata utförare för den kontroll som utförs enligt bestämmelserna i kommunallagen (2017:725).

Almega motsätter sig inte principiellt förslaget som sådant. Vi vill dock framhålla några aspekter av betydelse i avgiftsfrågan. Almega förordar kommunal tillämpning av Rättviksmodellen, som innebär avgiftsuttag först efter att kontroll har genomförts och baserat på faktisk tidsåtgång för utförd kontroll. Vi vill i sammanhanget även uppmärksamma att i den mån privata aktörer omfattas av tillståndsplikt för att få bedriva sin verksamhet så kan detta även innebära betydande avgifter. Detta bör beaktas, så att det inte blir orimligt höga totala avgifter för berörda aktörer.

11.3.8 Insatser mot korruption och möjliggörare

Förslag: Misstänkt korruption i kommuner och regioner ska omfattas av obligatorisk anmälningsskyldighet.

Almega tillstyrker förslaget.

Kapitel 15 Offentlig upphandling

15.3.1 Systematisk användning av erfarenheter

Förslag: Inför ett system där upphandlande organisationers erfarenhet av olika leverantörer kan registreras i syfte att kunna använda dessa erfarenheter som grund för tilldelning av kontrakt i andra upphandlingar.

Almega anser att kvalitet behöver uppmärksammas mer i de offentliga affärerna. I fråga om förslaget som sådant kan konstateras att Konkurrensverket, på uppdrag av regeringen, har gjort en analys (Konkurrensverkets rapport 2025:7). Konkurrensverket bedömer att det inte bör inrättas ett nationellt och heltäckande system för betygsättning av leverantörers utförda prestationer eftersom ett sådant system skulle innebära såväl rättsliga som praktiska utmaningar. Almega delar denna bedömning.

15.3.2 Bättre inkösuppgifter

Bättre uppgifter från hela inköpsprocessen

Förslag: Sammanlänkade uppgifter om hela inköpsprocessen och hela inköpsvolymen bör samlas in i syfte att förbättra möjligheterna för analys och utvärdering.

Almega tillstyrker förslaget.

Förslag: Bredda kravet på elektroniska inköp till hela den offentliga sektorn.

Almega instämmer i behovet av ökad digitalisering inom området för att skapa möjlighet till analys och utveckling av de offentliga affärer som sker i Sverige. Almega ställer sig bakom förslagen.

En statlig annonsdatabas

Förslag: Etablera en statlig annonsdatabas med en roll likt EU:s gemensamma annonsdatabas Tenders Electronic Daily (TED) men för samtliga upphandlingsannonser i Sverige.

Almega ställer sig bakom förslaget att inrätta en statlig annonsdatabas. Detta behövs för att säkerställa att offentlig sektor har rådighet över uppgifter om sina egna upphandlingar och för att underlätta tillgången till upphandlingsuppgifter.

15.3.3 Bättre organisering av inköpsverksamheten

Förslag: Ge uppdrag till statliga myndigheter med en stor inköpsvolym att arbeta med kategoristyrning och inköpsanalyser.

Almega tillstyrker förslaget.

15.3.4 Stärkt nationellt upphandlingsstöd

Förslag: Stärk Upphandlingsmyndighetens upphandlingsstöd.

Almega tillstyrker förslaget.

Förslag: För över Kammarkollegiets uppgift att upphandla samordnade ramavtal och Myndigheten för digital förvaltnings (DIGG) uppgifter inom området elektronisk inköpsprocess till Upphandlingsmyndigheten.

Almega konstaterar att en sådan förändring redan är aviserad av regeringen.

15.3.5 Färre överprövningar och effektivare handläggning

Förslag: Det bör bli svårare för leverantörer att få upphandlingar överprövade, bland annat genom införandet av en avgift.

Almega har invändningar emot förslaget. Redan idag har vi en utveckling där det har blivit allt svårare för leverantörer att över huvud taget få rättslig prövning i upphandlingsmål. Om något ska åtgärdas i dagens svenska överprövningssystem, så är det spretig rättspraxis, vilket skapar rättslig osäkerhet för alla berörda parter.

Förslag: Koncentrera upphandlingsmål till färre förvaltningsrätter och kammarrätter.

Almega anser att förslaget – som överensstämmer med det förslag Överprövningsutredningen presenterade 2015 – i sig vore ett steg i rätt riktning.

Ännu bättre vore dock att införa en specialdomstol för upphandlingsmål. Vi förordar införandet av en specialdomstol och med en kammarrätt, företrädesvis den i Jönköping, som överinstans. Detta system skulle ersätta dagens förvaltningsrätter inklusive Högsta förvaltningsdomstolen. I såväl Danmark som Finland finns specialdomstolar för upphandlingsmål och även Norge är på väg att införa detta.

Det måste beaktas att offentlig upphandling är komplex lagstiftning som regleras genom olika upphandlingsdirektiv på EU-nivå, omfattande rättspraxis från EU-domstolen, men även civilrätt och förvaltningsrätt. För att hantera detta krävs specialdomstolar med djup och specifik kompetens.

15.3.6 Förändrade europeiska upphandlingsregler

Bedömning: Det europeiska upphandlingsregelverket bör utformas så att det offentliga kan göra goda affärer. Upphandlingsreglerna bör förändras så att upphandlande organisationer får större frihet kring hur upphandlingar genomförs, bättre möjligheter för förhandling med potentiella leverantörer och större utrymme för bedömningar baserade på erfarenheter.

Almega konstaterar att översynen av EU:s upphandlingsdirektiv pågår. Detta är en komplex och omfattande reform och Almega hänvisar till sina inspel till EU-kommissionen.

Kapitel 16 Konkurrens inom välfärdssektorn

Övergripande synpunkter

I kapitel 16 sidan 511 betonas att "...det fortfarande saknas tillräcklig kunskap för att definitivt kunna uttala sig om konkurrensutsättningens effekter på de olika välfärdssystemens resultat, måluppfyllelse, och kostnadseffektivitet" Almega anser att detta sätter en omöjligt hög ribba som inget område inom samhällsekonomi någonsin kan nå upp till. Några definitiva svar går inte att finna i samhällsvetenskaplig forskning: resultaten beror på en mängd olika faktorer och incitament. Såväl inom egen regi som i privat vinstdrivande bolag behöver man kontinuerligt utvärdera resultaten och anpassa verksamheterna. Det är inte heller möjligt att som hävdas på sidan 515 "uppnå perfekta incitament för de privata aktörerna".

Det går däremot att dra några övergripande slutsatser om effekten av konkurrensutsättning i välfärden med vinstdrivande privata bolag. Den överväldigande mängden av högkvalitativ forskning i Sverige pekar på att utfallen blir bättre än på välfärdsområden där det råder offentliga monopol. Det framgår av sammanställning som redovisas i Blix och Jordahl (2021). I korthet: konkurrens leder till positiva systemeffekter. Det finns förstås undantag där enskilda aktörer, såväl privata som i egen regi, inte lever upp till de krav som ställts. Lösningen är dock inte att avstå från konkurrensutsättning utan i stället att använda olika kvalitetsverktyg, däribland oannonserade tillsynsbesök (se vidare Almegas kommentarer till kapitel 11).

Bedömningen i kapitlet hamnar nära det problem som ibland omnämns "the Nirvana fallacy" där utfallet jämförs med en idealbild som tyvärr är ouppnåelig. Sverige har testat offentliga monopol inom välfärden under 1970- och 80-talen, men det fungerade dåligt och stödet var svagt, såväl i befolkningen som inom en delad fackföreningsrörelse (Lindbom, 2013).

Det finns också missvisande påståenden om skolsegregation i kapitlet. På sidan 521 hävdas "Att skolvalet har bidragit till skolsegregation och att betygsskillnaderna har ökat mellan skolor pekar på att skolor antingen lyckats med cream skinning eller att föräldrar efterfrågat en sådan sortering."

Påståendet rimmar illa med forskningssammanställningen i Blix och Jordahl (2021). Segregationen i Sverige är alltså jämförelsevis låg och beror i huvudsak på boendesegregation (Lindbom 2010; Nordström Skans och Åslund 2010; Böhlmark m.fl. 2016; Edmark 2018). I en studie förklaras skolsegregationen till 70 procent av boende och 30 procent av friskolor (Holmlund m.fl. 2019). Friskolor har genomsnitt högre mervärde än kommunala skolor även när hänsyn tas till elevsammansättning (SOU 2019:65, s. 253). Friskolor etablerar sig även i huvudsak i områden där det finns en stor andel invandrare eller där föräldrarna har en hög utbildning (Angelov och Edmark 2016). Det förekommer enstaka exempel av cream skinning (Ahmed m.fl. 2020) men ingen evidens för systematisk diskriminering mot svaga grupper (Edmark m.fl. 2014).

16.4.1 Utvärdering och kontinuerlig omreglering

Bedömning: Kvasimarknader bör regelbundet utvärderas och omregleras i syfte att åtgärda problem som eventuellt uppstått. Kapacitet för detta behöver säkerställas. Information som tas fram inom sådant arbete bör delas till allmänheten.

Almega stödjer denna slutsats, som i det närmaste torde vara en självklarhet. En svaghet är emellertid att kommunsektorn har försummat uppföljning och utvärdering. För att

utfallen ska bli bra krävs granskning av såväl privat som egen regi. Mer än 80 procent av all välfärd utförs alltså i egen regi och den får inte utelämnas när verksamheter ska granskas och förbättras. En bättre granskningsfunktion är ett kostnadseffektivt sätt att stärka resultaten i välfärden, ett verktyg som har försumrats av kommuner och regioner, och där Riksrevisionen har saknat mandat.

16.4.2 Höga krav för att delta på en kvasimarknad

Bedömning: Det bör generellt ställas höga krav på aktörer för att få delta på en kvasimarknad. Att kraven uppfylls bör säkerställas både genom kontroll vid aktörers inträde och genom löpande tillsyn.

Almega stödjer denna slutsats men vill betona att det är viktigt att upprätthålla samma krav på verksamheter i privat och offentlig regi. Det finns exempel där särskild boende i privat regi har blivit nekad på grund av byggnaden trots att verksamheten tidigare hade bedrivits i egen regi.

16.4.3 Bygg in fler konkurrensfrämjande mekanismer

Bedömning: Det bör införas fler konkurrensfrämjande mekanismer i kvasimarknader, exempelvis standardval som premierar de bästa aktörerna.

Almega stödjer denna allmänna slutsats, men noterar att det finns stora praktiska och juridiska problem. För att kunna tillämpa standardkontrakt krävs mer eller mindre än bindande överenskommelse mellan olika regioner samt mellan olika kommuner. Hur ska det gå till? Och om det är staten som kräver standardkontrakt är frågan om det är förenligt med det regionala självstyret.

Kapitel 17 Hälso- och sjukvård

Övergripande synpunkter

Utgångspunkten i kapitel 17 är att svensk sjukvård håller hög medicinsk kvalitet. Almega delar denna syn. Däremot saknas en problembeskrivning om akilleshälen i svensk sjukvård – den låga tillgängligheten för icke-akut sjukvård. I slutbetänkandets 660 sidor nämns ordet vårdkö endast *en* gång. Det är anmärkningsvärt då vårdköer är en följd av svag styrning och effektivitet av regionerna, något som torde vara Produktivitetskommissionens kärnfråga.

Fundamentalt uppstår vårdköer när inflödet av patienter är större än utflödet. För att vårdköer ska vara korta krävs en god produktivitet, som emellertid brister i den offentlig-finansierade sjukvården. Betänkandet citerar flitigt Rehnberg (2019) på en rad områden men utelämnar det som är rapportens huvudslutsats: att svensk sjukvård har låg produktivitet i jämförelse med våra nordiska grannländer, det vill säga de länder som är mest jämförbara med Sverige. Det är direkt missvisande att lyfta fram bislutsatser från Rehnberg (2019) men att utelämna det viktigaste budskapet.

Det är för övrigt ett mönster i utredningen, exempelvis följande citat på sidan 546: "Blix och Jordahl (2021) uppfattar dock inte att det finns övertygande evidens för cream skimming, samtidigt som Vlachos (2021) argumenterar för att frånvaro av evidens inte är samma sak som evidens för frånvaro."

Alla vetenskapliga bedömningar måste utgå från evidens eller indikationer. Det är ett märkligt synsätt att avsaknaden av systematisk evidens i sig är problematisk. Det är inte heller intellektuellt korrekt att jämföra slutsatsen från en hel bok med ett löst retoriskt påstående som ovan.

17.3.1 Stärkt primärvård med tillräcklig resurstilldelning

Bedömning: Primärvårdens roll bör stärkas och dess resursandel öka genom omfördelning inom vårdssystemet. Patienter bör styras mot primärvård som första vårdnivå.

Förslag: Omställningen till en stärkt primärvård ska följas genom de mått som föreslås av utredningen om Samordnad utveckling för god och nära vård (SOU 2018:39), bland annat andelen utfärdade specialistbevis i allmänmedicin samt primärvårdens andel av de totala sjukvårdskostnaderna.

Almega har inga invändningar mot slutsatsen men ställer sig frågande hur det ska gå till i praktiken. Regionerna ansvarar idag för sjukvården och staten kan inte direkt kommandera fram mer resurser till primärvården ur den regionala budgeten – det är oförenligt med det regionala självstyret.

Försöken att tillföra statliga medel har även de misslyckats. Vårdanalys (2025:1) har analyserat effekterna av statsbidragen på drygt 31 miljarder kronor under perioden 2019–2024. Myndighetens huvudsakliga slutsats är att *inga* mätbara effekter har uppnåtts i primärvården, eller uttryckt i myndighetens egen prosa på sidan 4 "Vår samlade bedömning är att inget av omställningens mål uppnås hittills, även om vi kan se små förändringar för vissa mål."

17.3.2 Kravet på regionerna att tillämpa LOV tas bort

Förslag: Kravet på regionerna att tillämpa lagen (2008:962) om valfrihetssystem som upphandlingsform för primärvård tas bort.

Almega anser att Kommissionen här avger ett tvärsäkert påstående i stark kontrast till bedömningen i kapitel 17 att "...det fortfarande saknas tillräcklig kunskap för att definitivt kunna uttala sig om konkurrensutsättningens effekter på de olika välfärdssystemens resultat." Almega anser tvärtom att forskningen som sammanfattas i Blix och Jordahl (2021) visar att konkurrensen har haft goda systematiska effekter på utfall och kvalitet (se även ovan). Bokens huvudslutsats är dessutom att Sverige har lyckats väl med att få ut kraften och fördelarna från marknaden i skattefinansierade välfärdstjänster med några få undantag - exempelvis avsaknaden av nationellt rättade prov i skolan.

Kommissionens betänkande innehåller två noterbara sakfel. För det första påstås granskningen av privata utförare vara bristfällig och mer kostsam än i andra system. Argumentet talar snarast för att stärka regionernas befintliga tillsyn. Det borde vara en självklarhet att granskning och tillsyn behövs även för offentlig verksamhet. Om offentliga monopol hade varit effektiva och produktiva hade inte Sverige, år efter år, haft bland västvärldens längsta värdköer. En mer logisk slutsats vore att lägga en liten del av sjukvårdens enorma resurser på uppföljning och kontroll samt skapa ett system av lärande för att få ut mesta av resurserna – både privata och offentliga.

Kommissionens andra misstag i detta avseende är att de underskattar systemeffekten av konkurrens. Konkurrens är bra på alla områden, även på välfärdsområdet. Avsaknaden av konkurrens är däremot ett effektivt sätt att kväva drivkrafterna till förbättring och innovation – även för välfärdstjänster. En tongivande studie, även denna citerad av Produktivitetskommissionen, visar att konkurrens mellan privat och offentlig regi leder till längre livslängd i särskilt boende. Längre livslängd är ett tydligt tecken på att verksamheterna håller högre kvalitet när det finns konkurrens.

Avslutningsvis saknar förslaget helt konsekvensanalys. Det mest troliga scenariot är att en stor del av den vård som idag bedrivs av privata aktörer skulle ersättas av offentliga monopol – eller helt försvinna. Tillgängligheten till vårdcentraler skulle minska och redan långa värdköer skulle bli dramatiskt längre i de regioner där LOV avskaffas.

Att fler offentliga monopol med tillhörande byråkrati skulle stärka konkurrensen är orealistiskt. Friskolereformen och LOV infördes som svar på det missnöje med offentliga monopol som rådde på 1970- och 80-talen. Att föreslå åtgärder som backar bandet utan konsekvensanalys är häpnadsväckande.

17.3.3 Ersättningssystem och beskrivningssystem

Förslag: Socialstyrelsen ska rikta stöd till vårdens huvudmän när de utformar sina ersättningssystem. Syftet är att skapa en större enhetlighet, främja kontinuitet, motverka förekomsten av oönskade incitament, minska detaljregleringen och fasa ut så kallad lågvärdevård.

Almega anser att Socialstyrelsen givetvis kan ge stöd till huvudmännen men ersättningssystemen utformas av regionerna och att göra något annat riskerar att vara oförenligt med regionalt självstyre.

Det är en god intention att fasa ut lågvärdesvård men förslaget saknar realistiska verktyg. Svenska läkarsällskapet har sedan en tid sådana initiativ. Det torde i huvudsak vara en fråga för läkarprofessionen att utbilda och utvärdera läkare för att undvika lågvärdesvård. Staten eller regionen kan inte genom dekret minska lågvärdesvård. Det skulle till exempel kunna ingå i läkarutbildningen eller vara en del av en vidareutbildning, frågor som dock inte diskuterats av kommissionen.

17.3.4 Remisskrav för akutvård på sjukhus

Förslag: Primärvården ges ansvar för brådskande hälso- och sjukvård som inte kräver vård på akutsjukhus. För akuta besök på sjukhus införs remisskrav om inte särskilda skäl föreligger.

Almega instämmer inte i förslaget. Många vårdcentraler har inte öppettider som är förenliga med brådskande besök utanför vanlig kontorstid. Under kontorstid är det inte ovanligt att de flesta tider är uppbokade. Primärvården är inte dimensionerad eller finansierad för att hantera brådskande vårdbesök. Dessutom har exempelvis Region Stockholm stängt ned flera närakuter som har haft längre öppettider än vårdcentraler, fram till klockan 22 på kvällen. Förslaget är därmed tämligen innehållslöst då det saknas konkreta verktyg eller resurser för att genomföra.

17.3.5 Strategiskt ansvar för kompetensförsörjning och vårdinfrastruktur

Bedömning: Staten bör ta ett större ansvar för och tydligare styra centrala delar av vårdens digitalisering.

Almega stödjer detta. Att sjukvården får en digital infrastruktur med interoperabilitet är centralt. Tillgång till journaldata, inte minst i kritiska situationer, ska vara möjligt oavsett i vilken region patienten befinner sig. Det är även viktigt att krånglet minskar och att vårdpersonal kan lägga mer tid på kärnuppgiften och mindre tid på krångliga inloggnings- och administration. Regionerna bör även uppmanas att göra det enklare med tillgång till hälsodata.

Stockholm 2026-02-04

För Almega

Fredrik Östbom, Näringspolitisk chef

Patrick Joyce, Chefekonom

Ulrica Dyrke, Jurist och näringspolitisk expert

Mårten Blix, Ordförande Almega Future Tech

Referenser

- Ahmed, Ali, Mats Hammarstedt och Karl Karlsson (2020). "Do Swedish Schools Discriminate against Children with Disabilities?". Research Institute of Industrial Economics. IFN Working Paper No. 1330.
- Angelov, Nikolay och Karin Edmark (2016). När skolan själv får välja – en ESO-rapport om friskolornas etableringsmönster. Stockholm: Wolters Kluwers. 2016:3. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi.
- Blix, Mårten och Henrik Jordahl (2021). Privatizing Welfare Services – Lessons from the Swedish Experiment. Oxford University Press.
- Böhlmark, Anders, Helena Holmlund, och Mikael Lindahl (2016). "Parental Choice, Neighbourhood Segregation or Cream Skimming? An Analysis of School Segregation after a Generalized Choice Reform." Journal of Population Economics 29 (4): s.1155–1190.
- Edmark, Karin, Markus Frölich, och Verena Wondratschek (2014). "Sweden's School Choice Reform and Equality of Opportunity." Labour Economics. 30: s. 129 –142.
- Edmark, Karin (2018). "Hur bemöter vi den ökade skolsegregationen?" Fores Policy Brief 2018:5.
- Holmlund, Helena, Anna Sjögren, och Björn Öckert (2019). Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan. SOU 2019:40. Bilaga 7 till Långtidsutredningen. Statens Offentliga Utredningar. Norstedts Juridik: Stockholm.
- Konkurrensverket (2025) Metoder för att beakta kvalitet i offentliga kontrakt, rapport 2025:7.
- Konkurrensverket (2025) Nya grindvaktsfunktioner i LOV – förslag som bidrar till att motverka kriminella eller oseriösa leverantörer i valfrihetssystem, rapport 2025:8.
- Lindbom, Anders (2010). "School Choice in Sweden: Effects on Student Performance, School Costs, and Segregation." Scandinavian Journal of Educational Research 54 (6): s. 615–630.
- Lindbom, Anders (2013). "Socialdemokraterna och privat drift in välfärden: två idétraditioner." s. 189–219 i Jordahl, Henrik (ed.). Välfärdstjänster i privat regi – Framväxt och drivkrafter. SNS förlag: Stockholm.
- Migrationsverket (2026) Statistik över arbetstillstånd, uttag 9 januari.
- Nordström Skans, Oskar och Olof Åslund (2010). Etnisk segregation i storstäderna – bostadsområden, arbetsplatser, skolor och familjebildning 1985–2006. Rapport 2010:4. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU).
- Regeringens proposition 2025/26:87. Nya regler för arbetskraftsinvandring.
- Rehnberg, Clas (2019) Vem vårdar bäst? En ESO-rapport om svensk sjukhusvård i ett jämförande perspektiv, 2019:8.
- Vlachos, J. (2021). Lärdomar från privatiseringsexperimentet? Ekonomisk Debatt, 5/2021.